

**MINISTERUL EDUCAȚIEI, CERCETĂRII, TINERETULUI ȘI
SPORTULUI**

**UNIVERSITATEA DIN ORADEA
FACULTATEA DE LITERE**

**REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT
cu titlul**

**DESACRALIZAREA MITULUI ÎN LITERATURA
MODERNĂ**

Conducător științific,

Prof. univ. dr. Paul Magheru

**Doctorand,
Adela-Sorina Lucaș**

O R A D E A

2010

CUPRINS

Introducere.....	3
Capitolul 1. Ipostaze ale mitului.....	11
1.1. Evoluția mitului. Concept, definiții, clasificare.....	11
1.2. Demitizare și desacralizare în evoluția istorică a literaturilor.....	30
1.3. Mit și modernitate.....	48
Capitolul 2. De la Homer la Joyce.....	92
2.1. Dimensiunea temporală la antici și moderni.....	99
2.2. Insula Ithaca și orașul Dublin.....	108
2.3. Drumul lui Ulise – labirint inițiativ.....	122
2.4. Erou antic vs erou modern.....	144
2.5. Galeria personajelor și simbolistica lor.....	154
Capitolul 3. Arta narativă.....	175
Concluzii.....	217
Bibliografie.....	224

DESACRALIZAREA MITULUI ÎN LITERATURA MODERNĂ

-Rezumatul tezei de doctorat –

Teza de doctorat cu titlul *Desacralizarea mitului în literatura modernă* a fost concepută ca o viziune comparatistă asupra ipostazelor mitului și își propune să investigheze evoluția sau, dimpotrivă, involuția acestuia în literatură, începând cu Antichitatea, până în epoca modernă. Pentru a evidenția acest lucru, s-a pornit de la originea mitului, de la numeroasele definiții care i s-au atribuit de-a lungul timpului, de la clasificarea lui în funcție de experiențele și evenimentele pe care le relatează, această lucrare propunându-și prezentarea cauzelor care au determinat modificări ale conceptului de *mit*. Încă de la apariția sa, mitul a fost supus unor procese transformaționale, cum ar fi cel al *desacralizării* și *demitizării*, apărând sub diferite aspecte în literatura modernă. Pentru a pune în valoare forma pe care mitul o îmbracă în contemporaneitate, acest studiu face o comparație între epopeea *Odiseea* scrisă de Homer și romanul *Ulise* al lui James Joyce. Fiind mai veche decât tragedia, epopeea este prima specie literară în care vom găsi cele mai multe transpuneri ale mitului. Datorită vechimii sale, epopeea păstrează încă elementele mitice, caracteristice perioadei pre-raționale a gândirii umane. Raționalizarea excesivă a miturilor, transformarea lor în ficțiuni, duce la o anulare a semnificațiilor inițiale ale acestora, treptat, mitul pierzându-și caracterul sacru.

Titlul lucrării delimitează aria de cercetare, pornind de la epopee, care conferă mitului multiple aspecte sociale, și romanul modern, în care mitului i s-au adăugat valori estetice. Mitul lui Homer din *Odiseea* se regăsește în romanul *Ulise* al lui James Joyce, într-o viziune modernă, acest lucru demonstrând faptul că mitul este încă *viu*. Reactualizarea mitului se realizează printr-un proces de *re-turnare* a materiei mitice în noile configurații *a-mitice*. Construcția literară a lui Joyce are astfel ca pornire *nuclueul* mitic al *Odiseei*, fiind un exemplu al desacralizării mitului antic. Ceea ce face Joyce poate fi considerat un fel de model de *inversiune comică*, prin care anumite personaje ce se regăsesc în *Odiseea* apar în Dublinul secolului al XX-lea, fiind cu grijă transformate la „modul pedestru”, într-o manieră amuzantă, ajungând să aibă un subînțeles satiric, amar-ironic, sfârșind prin a fi condamnate. Trăind în ritmul accelerat al unei vieți bulversante și confuze, Joyce creează iluzia unui

refugiul în lumea interioară și ascunsă a gândurilor, un labirint în care izolarea și singurătatea sunt menite să pună capăt temerilor.

Titlul sugerează și cele mai importante **concepte operaționale de bază** ale cercetării: mit, desacralizare, modernitate, demitizare, sacru, profan, simboluri, monolog interior, inconștient, timp, spațiu, parodie, ironie, intertextualitate, care vor fi analizate în detaliu pe parcursul lucrării.

Alegerea temei este motivată de un interes personal manifestat pentru întreaga operă a scriitorului irlandez James Joyce, în general, și pentru romanul său *Ulise*, în special, considerându-l o capodoperă a literaturii universale.

Dorința omului modern de-a descoperi noi adevăruri existențiale, aflându-se într-o continuă luptă cu teroarea istoriei, fiind subjugat de ireversibilul temporal, justifică și explică **actualitatea și oportunitatea** alegerii temei. Fiind un exemplu elocvent al unei transpuneri mitologice moderne și complexe, am considerat că romanul *Ulise* de James Joyce poate constitui subiectul unui studiu comparatist.

Neputând întoarce evenimentialul, omului contemporan i se refuză cunoașterea sacră, în vreme ce, pentru omul arhaic, această ireversibilitate a istoriei nu are nici o importanță. Pentru omul modern mitologia poate avea rol în descoperirea istoriei gândirii omului antic, aflat la capătul opus al temporalității. Omul modern s-ar putea defini ca fiind produs al istoriei, iar omul arhaic ca un produs al mitului.

Iluzia puterii de dominare asupra timpului, certitudinea că va avea loc un nou început, determină o reîntoarcere spre trecut, el nu-și dorește o veșnică re-creație a lumii, ci mai curând o evadare din ciclul cosmic. Noțiunea de timp atrage, implicit, ideile de progres, evoluție și corecție a haosului primordial.

Astfel, în ciuda noilor alternative culturale, care atrag și fascinează prin complexitate și diversitate cititorii, chiar scriitorii și criticii, mitul literar pare să satisfacă cerințele lectorului modern.

Ipoteza investigației s-a axat pe două direcții. Prima cuprinde o istorie a evoluției mitului. În ciuda polemicilor dintre scriitorii clasici și moderni, cu privire la valoarea operelor fiecăror dintre ei, mitul, care stă la baza marilor opere ale lumii antice, poate fi regăsit în numeroase lucrări în epoca modernă.

Cea de-a doua ipoteză are la bază un studiu comparatist care include două capodopere ale literaturii universale, *Odissea* de Homer și romanul *Ulise* de James Joyce.

Originalitatea lucrării reiese din analiza amănunțită a epopeii homerice și a romanului lui Joyce și constă într-o abordare inedită a fenomenului. Caracterul novator al cercetării s-a focalizat pe evidențierea modernității existențiale și narative.

Aria de cercetare este strâns legată de finalitatea acestei lucrări și anume intenția de a arăta cum mitul, se regăsește – ca motiv literar - în operele scriitorilor, trecând peste milenii până azi. Titlul restrânge sfera de cercetare delimitând perioadele la care se va face referire. Acest concept este analizat la cei doi mari scriitori, un antic și un modern.

Principiile și metodele de cercetare ale acestei lucrări vor fi atât tradiționale cât și moderne: comparația, analiza contrastivă, deconstrucția, studiul de caz, metoda comparatistă este cea care predomină, aceasta fiind ilustrativă pentru demersul căutării unor similarități menite să evidențieze prezența mitului în operele alese.

Lucrarea are un caracter pluridisciplinar, pe lângă literatură, apelându-se la domenii ca istorie, geografie, filosofie, psihologie, sociologie, antropologie etc.

Se dorește să se evidențieze progresul sau dimpotrivă, regresul realizat de literatura epocii moderne, modelele de inspirație antice și moderne, ce are în comun epoca modernă cu Antichitatea, care sunt miturile desacralizate de către scriitorii moderni.

Resursele bibliografice reflectă preocuparea pentru o documentare cât mai minuțioasă, fiind consultate, pe lângă operele beletristice propriu-zise, lucrări de specialitate sau interdisciplinare, dicționare, articole, studii relevante pentru direcția investigației, aparținând atât spațiului cultural românesc, cât și celui universal.

Structura lucrării respectă întocmai delimitarea realizată de titlu, divizând teza în părți relativ egale, ce vizează pe de o parte mitul în evoluția sa din Antichitate până în contemporaneitate, iar pe de altă parte, studiul comparatist între operele care susțin tema lucrării. Prima parte presupune o abordare teoretică a conceptului de *mit*, urmând ca partea a doua să ilustreze evoluția mitului literar de la Homer la Joyce.

Primul capitol al tezei intitulat *Ipostaze ale mitului* conține trei subcapitole și este unul teoretic, consacrat definițiilor, clasificărilor, proceselor transformăionale ale mitului până în timpurile moderne. O definiție exhaustivă a mitului devine imposibilă, deoarece fenomenul mitologic este foarte complex. Printr-un efort de aglomerare a noțiunilor, am putea spune că mitul este o narațiune emanată de o societate primitivă, povestind o istorie sacră, „adevărată” a unui erou arhetipal. Eliade susține că mitul se referă întotdeauna la *realități* care au avut loc în timpul sacru, fabulos, *illo tempore* al

„începuturilor” și într-un spațiu privilegiat, care ar putea fi *centrum mundi*, deoarece se presupune că în acest *tempus sacrum* omul și-ar putea regăsi originea, rădăcinile.

„Metaforă revelatorie, invoalată și stilistic structurală” cum îl numea Lucian Blaga, „mitul influențează în continuare lumea și soarta oamenilor.”¹

Datorită provenienței folclorice și a faptului că au fost transmise oral, miturile multor popoare au fost culese la un moment dat și transformate în epopei, care reprezintă adevărate monumente ale vechilor culturi, făcând parte din tezaurul culturii universale (ex. epopeile homerice: *Iliada*, *Odissea*). Mitul este un adevărat „schelet” pentru aplicarea filosofiei, imaginației și adevărului, el stă la baza artei și a istoriei culturale, în general a imaginarului social și individual. Fără mit, valoarea spiritualității umane este greu de închipuit.

Victor Kernbach împarte miturile în patru mari clase, care uneori se întrepătrund: mituri memoriale, fenomenologice, cosmografice și transcendente.

Prin limbaj, mitul coboară către înțelegerea omului, iar prin povestire, trăirea evenimentelor este mult mai posibilă. Adevăratele înțelesuri sunt adânci, paradoxale nu prin faptul că oferă soluții la diverse probleme, ci pentru că îndeamnă omul arhaic la transformarea condiției sale. Mitul reprezintă un vis al omului de a-și transcende condiția sa de muritor și de a-și integra existența sa într-un univers sacru.

Omenirea a creat lucruri cărora periodic ea li se adresează, transmițându-le mai departe prin semn, gest, rit, simbol, grai oral și scriere. Mitul ar putea fi rădăcina din care arborele numit „literatură” își trage seva. Clio Mănescu vorbește despre cinci niveluri de manifestare a unui mit originar: nivelul sacru, nivelul social, nivelul etic, nivelul gnoseologic și cel poetic. În directă legătură cu manifestările religiosului, nivelul sacru este realitatea însăși în civilizațiile primordiale.

Mircea Eliade ajunge la concluzia că literatura este „fiică” a mitologiei și că interesul pentru narațiune face parte din modul de a fi al omului în lume. El aduce în discuție ambivalența timpului, făcând distincție între un timp sacru și un timp profan.

În urma încercării de „golire” a *mythos*-ului arhaic (povestea) de semnificațiile sale religioase, are loc o „camuflare” a sacrului în profan. Prin procesele transformatoriale de *desacralizare* și *demitizare* la care este supus mitul în epoca modernă, acesta își pierde forma arhaică, caracterul sacru, substanța proprie, devenind obiect literar sau istoric. Prin „autoproliferare și cristalizare”, se ajunge la

---

¹ Cf. Vasile Nicolescu, prefață la Mircea Eliade, *Aspecte ale Mitului*, Ed. Univers, București, 1987, p. XI

o moarte a mitului, o degradarea a acestuia², Michel Meslin demonstrând totuși, că acest proces nu este ireversibil, epoca modernă aduce o *remitizare a miturilor*, datorită funcției mitice care există în orice individ. Prin experiența sacrului, spiritul uman a sesizat diferența între ceea ce se relevă ca fiind real, puternic, bogat și semnificativ și ceea ce este lipsit de aceste calități, adică curgerea haotică și periculoasă a lucrurilor, aparițiile și disparițiile lor fortuite și vide de sens, cum afirma Eliade.

Legătura strânsă dintre mituri și literatură, reiese din faptul că ele sunt modele de inspirație pentru numeroși scriitori, Claude Lévi-Strauss descriindu-le ca fiind „tipare fundamentale ale imaginarului”.³

Cultura Greciei este singura în care mitul a inspirat și a călăuzit atât poezia, epica, tragedia și comedia, cât și artele plastice, rolul lui Homer și Hesiod este de netăgăduit. Personajele care au constituit specificul universului imaginar din Antichitate ajung să inspire scriitori din toate timpurile, ele fiind preluate direct din mitologia greacă sau din poemele homerice. Oreste apare în tragedia lui Euripide și ajunge până în dramele existențiale ale lui Sartre. Fedra este întâlnită la Euripide și Seneca și apoi la Racine. Ifigenia ajunge de la scriitorii antici până la Racine, Goethe și alții. Oedip este prezent la Corneille și Hofmannsthal. Antigona își extinde ecoul de la Sofocle până la Anouilh, Bernard Shaw. *Odiseea* este reluată până la ultimul detaliu de către James Joyce în romanul *Ulise*. Vechile civilizații ale lumii, cultura greacă sau latină, pictura sau sculptura Renașterii ar fi imposibil de înțeles fără miturile care stau la baza existenței acestora, la fel creația eminesciană fără Hyperion, cea a lui Shelley fără Prometeu.

Psihanaliza descrie miturile străvechi ca pe niște proiecții ale unor fantasme universale care au existat dintotdeauna și încă mai există în subconștientul spiritului uman. Jung consideră miturile ca fiind „arhetipuri ale inconștientului colectiv”, afirmând că acestea se pot regăsi în creația mitologică a tuturor popoarelor. Se observă o legătură strânsă între arhetip, mit și imagine, făcând parte din orice ADN al evoluției umane, mitul și imaginea constituind *memoria colectivă*.

O mare varietate de opere, scrise în secolul care s-a încheiat, au ca subiect diferite mituri din Antichitate, în cele mai diverse forme și transpuneri moderne. Acest fapt sugerează permanenta reîntoarcere spre modelul grecesc, ca sursă de inspirație și echilibru. Pentru a demonstra că mitul antic mai constituie încă subiectul unor capodopere contemporane, deschiderea către epoca modernă debutează cu celebra *Ceartă* dintre clasici și moderni, care pune în opoziție două curente, cel al

---

² Michel Meslin, *Le Mythe et l'Homme*, Éd. Gallimard, Paris, 1938, p. 39

³ Claude Lévi-Strauss, *Anthropologie structurale*, Éd. Plon, Paris, 1958, p. 21

clasicilor sau anticilor, conduși de Boileau, care susțineau o concepție conform căreia creația literară este o imitație a scriitorilor din Antichitate. Al doilea curent este cel al Modernilor, reprezentați de către Charles Perrault, care susțineau meritul autorilor din secolul lui Louis al XVI-lea, afirmând că autorii din Antichitate nu erau de nedeșăsit. Ei au încercat să arate unde și cum cei *vechi* nu se ridicaseră la înălțimea exigențelor perfecțiunii atemporale. Distincția între *antiquus* și *modernus* pare a fi conținut dintotdeauna un sâmbure polemic sau o sursă de conflict. Aflăm cu surprindere că, în realitate, *Cearța dintre Antici și Moderni* s-a iscat încă din Evul Mediu, de-a lungul secolului al XII-lea, disputa legată de moderni a luat proporții de scandal printre poeți care, deși împărtășeau aceeași limbă, latina, erau profund divizați în chestiuni de estetică. Un rezultat semnificativ al *Certei* dintre antici și moderni a fost poate faptul că termenul *modern* în sine și-a adăugat un număr de conotații polemice, fără a fi propuse și nici inițiate valori noi deosebite. Într-un fragment celebru, Baudelaire, autorul *Florilor răului* scria: „Modernitatea este tranzitoriul, fugitivul, contingentul, jumătatea artei care este eternul și imuabilul...” El a valorizat și categoriile negative: urâtul, spleen-ul, revulsivul, satanicul, perversitatea. *Kitsch-ul* este unul dintre produsele tipice ale modernității, el devenind o formă de *artă* perisabilă, care sugerează banalitatea, repetiția și chiar trivialitatea, fiind produs de o civilizație foarte preocupată de temporal, dar, cu toate acestea, incapabilă de a atribui timpului vreo valoare mai amplă, kitsch-ul pare merit deopotrivă „să economisească” și „să ucidă” timpul. Să-l economisească, în sensul că produce o plăcere, să-l ucidă, în sensul că, precum un drog, îl eliberează temporar pe om de conștiința neliniștitoare a timpului, justificând „estetic” și făcând suportabil un prezent altminteri gol și lipsit de sens, susține Matei Călinescu.

Ideea *morții* lui Dumnezeu este lansată de Nietzsche, care exprimă *nihilismul* caracteristic vremii, modernismul pentru care Dumnezeu nu mai există, nu pentru că El nu a existat niciodată ci pentru că El „a fost omorât”, haosul din sufletul omului reprezentând trecerea la o nouă eră: cea a postmodernismului, fatalitatea spirituală. R.-M. Albérès vorbește despre o criză a romanului contemporan, care a afectat și continuă să afecteze literatura, muzica, artele plastice, și care, în cele din urmă, ține de însăși criza omului modern pe care romanul din zilele noastre îl reprezintă în totalitatea sa, dând sentimentul unui sfârșit, dar în același timp, și a unui nou început, întrebându-ne dacă opere ca *Ulise* de James Joyce și scrierile lui Beckett sunt „o parodie finală a unui gen agonice.” Albérès descrie romanul modern ca un roman al „impudorii”, fiind dezvăluită intimitatea „cea mai profundă, cea mai clocotitoare, cea mai secretă” a fiecărui individ. Omul modern se plimbă printr-un „labirint de

quiproquo-uri” al romanului baroc, care nu mai dezvăluie „feerii naive” despre metamorfoza personajelor, ci se deschide către o altă lume, care la rândul ei se deschide către o alta, *ad infinitum*.

Cartea lui Albérès este construită pe opoziția dintre romanul tradițional, și romanul ultimelor decenii, care au reformat arta romanului, au propus noi modalități ale unui roman-enigmă: operele lui Proust, Joyce, Kafka, Musil, V. Woolf, Faulkner, dar și romanul „ironic” (Gide, Unamuno, Giraudoux), romanul care „dislocă” povestirea (A. Huxley, Dos Passos, Lawrence, Durrell), romanul „mitopoetic” (H. Broch), romanul „condiției umane” (Malraux, Saint-Exupéry, Camus). Secolul al XX-lea a renunțat, în unele cazuri, la artificiile și convențiile povestirii, pentru a pune în valoare numai și numai „incongruența, incoerența și intimitatea conștiinței redusă la ea însăși, la fantasmăle, la ezitățile, la secretul ei.”

Metamorfoza romanului a început cu Proust și opera sa *În căutarea timpului pierdut*, bazat pe analiza psihologică detaliată, care surprinde variatele și imprevizibilele ipostaze ale comportamentului și simțirii unui individ, și multiplele roluri sociale. Introspecția nemijlocită, readucerea la suprafață a unor fobii nebănuite ale afectivității, autenticitatea trăirii prin intermediul memoriei involuntare, formează o estetică durabilă, care se va impune, găsinde-și numeroși adepți. Condiția omului modern transpare și în capodopera *Ulise* a lui J. Joyce, irlandezul care a contribuit în chip esențial la reînprospătarea resurselor romanești. Cu numeroase „fire fabulare” complicate, reamintind construcția labirintică, autorul readuce în prim plan drama existențială a omului în desfășurarea ei cotidiană, frământările individului obișnuit, neeroic, confruntat cu cenușiul și banalitatea vieții și obligat la înstrăinare în propria sa lume.

Claustrarea, alienarea, dezumanizarea sunt teme centrale ale romanului modern. Odissea joyceană s-a transformat treptat într-o odisee a teoreticienilor literari, care au găsit aici un câmp extrem de rodnic, presărat cu numeroase parabole și alegorii, cu probleme de natură lingvistică și narativă, rămase, într-o anumită măsură, nerezolvate până astăzi, sau generând puncte de vedere adesea contradictorii. *Demitizarea existenței umane* se produce la Joyce concomitent cu denunțarea conformismului artistic. Atomizarea și dezagregarea lumii se răsfrâng asupra limbajului, care a înregistrat o neliniștitoare degradare semantică. Cuvintele își pierd din semnificație, iar comunicarea se desfășoară prin intermediul unor clișee lexicale, banale, de suprafață, îndepărtate și străine de straturile și sensurile autentice ale gândirii și ale existenței oamenilor.

Marino consideră că nici o creație nu e posibilă fără un punct de plecare anterior, tradițional. Nimeni nu poate crea suspendat în aer. „A fi epigon este una, creator original în prelungirea unui fir tradițional...cu totul alta.”⁴

Mitul cosmogonic constituie încă o sursă de inspirație, datorită misterului în care suntem încă învăluiți, în ceea ce privește originea universului și apariția omului.

Mitul creștin este unul colectiv. Cu *Hristos răstignit a doua oară*, Nikos Kazantzakis face trecerea de la romanul individual la cel al destinului colectivității. *Maestrul și Margareta* de Mihail Bulgakov prezintă Moscova anilor 1930, parodia și mitul împletindu-se printr-un procedeu ingenios. Miturile arhaice ale cosmogoniei și Creației, visul magic, ieșiri fabuloase din timp sunt dezvoltate de Eliade într-o țesătură narativă abil construită, în care întâmplări obișnuite se amestecă firesc cu situații fantastice. În romanele *Domnișoara Christina*, *Șarpele*, *Secretul doctorului Honigberger*, *Nopti la Serampore* sunt dezvoltate mituri autohtone sau indice, într-o atmosferă încărcată de mister, pe fondul căreia au loc întâmplări obscure, în care teama se amestecă cu fascinația. Acestea sunt doar câteva exemple de transpunere ale mitului în contemporaneitate.

În absența sacrului, apare *homo areligiosus* din zilele noastre, care nu percepe decât „curgerea haotică și periculoasă a lucrurilor”. Sacrul este „un element în structura conștiinței și nu un stadiu în istoria acestei conștiințe”. Omul nereligios constituie un accident în ordinea spiritului, deoarece, încă la nivelurile arhaice ale culturii „a trăi ca ființă umană este în sine un act religios”. Albérès face o apologie a romanului: „Deoarece romanul continuă să reprezinte totalitatea omului modern, de la el trebuie să așteptăm totul: acel amestec de superior și inferior, de artă și de producție curentă, caracteristic pentru orice formă vie de expresie.”⁵

Al doilea capitol al lucrării, intitulat *De la Homer la Joyce*, este structurat în cinci subcapitole, și debutează cu un scurt istoric al vieții și activității celor doi mari scriitori.

Joyce își mărturisea intenția de a transpune mitul „sub *specie temporis nostri*”, viața cea mai comună, mai banală, mai neînsemnată – o zi din viața unui irlandez oarecare în 1904- posedă o structură poetică invizibilă pe care o asimilează epopeii, unui poem alegoric, pe care fiecare om îl trăiește, în fiecare zi. Din mediocritatea cotidiană a unui ins neînsemnat, arta lui Joyce dă naștere unei capodopere.

---

⁴ Adrian Marino, *Modern, Modernism, Modernitate*, Editura Univers, București, 1969, p. 15

⁵ Raymond-Michel Albérès, *Istoria romanului modern*, în românește de Leonid Dimov, prefața de Nicolae Balotă, București, Editura pentru Literatură Universală, 1968, pp. 435-436

În creația lui Joyce nu găsim doar un singur mit desacralizat, cum, de exemplu, mitul biblic se regăsește la Bulgakov, Kazantzakis. *Mitul călătoriei* apare la Joyce sub forma rătăcirii prin Dublin a lui Bloom, dar și prin labirintul misterios al gândurilor personajelor principale. *Căutarea sinelui* este simbolizată de către Stephen Dedalus, fiind autorul însuși în romanul *Portretul artistului în tinerețe*, neînțeleș și nemulțumit. El este oglindirea convingerilor autorului cu privire la istorie și religie, mai ales. Joyce amintește mitul eternei reîntoarceri la locul natal (Ithaca), Dublin în cazul lui Bloom.

Se face apoi o paralelă între durata desfășurării acțiunii celor două opere, evidențiind faptul că romanul *Ulise* de James Joyce, deși dă impresia că este lipsit de structură și haotic, el rescrie într-o manieră modernă o parodie inspirată din epopeea *Odiseea* de Homer. Romanul păstrează personajele și episoadele din *Odiseea*, într-o paralelă atât implicită cât și explicită. Leopold Bloom este corespondentul lui Ulise, Molly Bloom este Penelopa și Stephen Dedalus este alter-ego-ul lui Telemah. Cei doi eroi, Bloom și Dedalus, exprimă într-un fel toate căutările, zbuțiumul, satisfacțiile și eșecurile cu care se confruntă omul modern, făcând din carte o adevărată *odisee*.

Acțiunea din *Ulise* se desfășoară într-o singură zi, 16 iunie 1904 (zi sărbătorită anual de fani lui Joyce sub numele de Bloomsday), timpul prezent fiind dilatat până în eternitate, dacă ne gândim că firul narativ din *Odiseea* se întinde pe o perioadă de 20 de ani. Timpul pare să se măsoare în acest roman în ritmul vieții pe care o trăiește lumea în modernitate. Lui Joyce nu îi scapă nici un detaliu din epopee, nimic nefiind scris întâmplător, reușind să o adapteze la perioada trăită de el.

Ulise este un roman al duratei, orice dimensiune narativă tinde să dispară, subiectul romanului devenind raportul timp/conștiință. Leopold Bloom urmează același itinerariu precum Odiseu, în 18 episoade sau capitole. Caracterul mobil al timpului definește universul obiectiv și subiectiv. Lucrurile au o anumită durată în timp, persistă pentru o anumită perioadă, apoi se transformă în altceva. Textul narativ se aseamănă modernității care iese din timp, nu mai este supusă timpului, „istoria dispăre în fața istoricității”, într-un prezent „pur fotografic”, cum afirma Nicolae Manolescu.

În trecut timpul avea o semnificație mult mai redusă decât are în zilele noastre. Pentru oamenii antici și oamenii din Evul mediu, totul era posibil în spațiu, pentru noi totul este posibil în timp. „Înțelepciunea începe o dată cu conștiința finitudinii și precarității oricărei vieți umane. E vorba deci de tot ceea ce poate da *prezentul*; tinerețe, sănătate, bucurii fizice sau prilejuri de a ne ilustra virtuțile. Aceasta este lecția lui Homer: să trăiești, total, dar nobil, în *prezent*.”⁶

---

⁶ Mircea Eliade, *Istoria credințelor și ideilor religioase*, Univers Enciclopedic, Editura Științifică, București, 1999, p.169

Cetatea antică și orașul modern sunt plasate în *centru*, în jurul lor gravitează întreaga acțiune a celor două opere *Odissea* și *Ulise*. Simbolurile centrului lumii se axează în jurul muntelui, arborelui, pietrei, Graalului, tronului, cerului, focului, la Eliade simbolismul Centrului cuprinde Muntele Sacru, templul, orice oraș sacru sau rezidență regală este un „munte sacru”, devenind astfel Centru, (...) fiind un Axis Mundi, orașul sau Templul sacru sunt considerate ca punct de întâlnire între Cer, Pământ și Infern.

Cele două spații, *insula și orașul*, reprezintă *centrul*, materializarea căutării celor două personaje, fiecare dorind să se întoarcă acasă, mai ales Ulise, care are parte de atâtea încercări menite să îl facă să renunțe. Cei doi eroi trăiesc în două lumi opuse, separate de milenii, ilustrând două moduri de-a vedea și trăi viața. Simbol al refugiului în fața pericolelor, adesea greu de atins, insula sugerează, nu rareori, despărțirea de această lume, un spațiu al vieții de dincolo, al călătoriei reale sau metaforice, al descoperirii, al unui univers aparte. Insula reprezintă una dintre imaginile cele mai sugestive și mai fecunde ale mitologiei clasice și, asemenea miturilor grecești și romane, va fi evocată adesea în literatura occidentală. Orașul, oricare oraș, nu este doar un loc geografic, ci și un teritoriu urban. E și un spațiu literar, locul unde se contopesc mitul, ficțiunea și realitatea, fiindcă nu degeaba scriitorii, romancierii, dramaturgii și, firește, poeții *construiesc* orașe. Ei le creează, configurează și remodelează, carte după carte și veac după veac, în imaginarul colectiv. Orașul este, în sine, o mare istorisire, un roman al romanelor, o bogată rețea de ficțiuni care se întretaie și se bifurcă, un mare simbol, o creație de sine stătătoare a închipuirii, un hipertext de care se leagă texte nesfârșite, precum vestita *Carte de nisip* în care Borges afirma că „nici cartea și nici nisipul n-au început și nici sfârșit”.⁷ Există scriitori care chiar au reușit să aibă cu orașul natal ori adoptiv o simbioză atât de perfectă, că nu pot fi menționați unul fără altul. Baudelaire și Parisul, Kafka și Praga, Joyce și Dublinul, formează perechi indestructibile, unite pentru totdeauna datorită miracolului literar care izvorăște din descrierile acestora. „Scumpul sordidul Dublin”⁸, cum îl numește Joyce este văzut de cititor prin ochii lui Bloom, aproape că putem respira același aer cu acesta, Irlanda trebuie percepută prin toate simțurile – vizual, tactil, auditiv, gustativ. Ca să înțelegi Irlanda, trebuie să stai între oameni, să-i cunoști, să-i asculți, să te bucuri alături de ei sau să cânti unul din cele mai cunoscute cântece irlandeze. Este o senzație pe care Joyce reușește să o transmită cititorului, acest lucru datorându-se și nostalgiei pe care o simte

---

⁷ Jorge Luis Borges, *Carte de nisip*, Traducere de Cristina Hăulică, Editura Univers, București, 1983

⁸ James Joyce, *Ulise*, trad. de M. Ivănescu, Editura Venus, București, 1992, vol.I, p. 165

pentru orașul natal, de care a stat departe mult timp. Joyce a scris întreg itinerariul lui Bloom cu harta Dublinului pe genunchi, introducându-ne într-o lume reală, cu oameni reali.

Ulise și Labirintul sunt două cuvinte care apar des în *Jurnalul* lui Eliade, călătoria lui Ulise putând fi comparată cu un Labirint din care eroul trebuie să iasă pentru a ajunge acasă, „rătăcirea și patria fiind inseparabile”. Labirintul are o anumită semnificație doar dacă eroul rătăcește, „dar nu haotic și pentru totdeauna”. Insulei paradisiace, ca simbol al Centrului, i se opune insula artificială, care este corabia, simbol secund al Centrului. Insula reprezintă Sfântul Graal de care te depărtezi. Călătoria lui Ulise este una centripetă, de întoarcere acasă. Infernul este un spațiu în care cei doi eroi vor ajunge, el fiind descris și reprezentat în concordanță cu perioada și mentalitatea timpului în care cei doi eroi călătoresc. Având un caracter inițiativ, parcursul lui Ulise poartă amprenta Moirei („Fatum”), a destinului, a hazardului („fortuna labilis”), dar și a liberului arbitru („liber arbiter”). Ulise este nucleul în jurul căruia gravitează evenimentele.

Ulise, azvârlindu-și zdrențele și redevenind în sfârșit el însuși în marea scenă a recunoașterii, este sufletul care se despoaie de trupul său în clipa morții, pentru ca spiritul eliberat să-și poată desfășura toate forțele.

Se va face o comparație între cei doi eroi, Ulise și Leopold Bloom. Ulise înseamnă în limba latină *fiu al durerii sau om al suferinței*. Mitologic, el este supus la grele încercări de către zei, mai ales de mânia statornică a lui Poseidon. Ulise e „triumful omului asupra elementelor și vicisitudinilor sortii, e omul în întregime om, cu slăbiciuni care niciodată nu-l pierd, cu virtuți care întotdeauna îl mântuie”, spunea Nicolae Balotă. Monștrii fabuloși cu care se bate Ulise nu sunt invenții gratuite: ei reprezintă pasiunile umane, împotriva cărora înțeleptul trebuie să lupte toată viața. Homer a pus bazele libertății spirituale care caracterizează gândirea greacă de-a lungul Antichității.

James Joyce creează un Ulise modern, în persoana lui Leopold Bloom, încercările și obstacolele pe care va trebui să le depășească sunt adaptate epocii în care trăiește, el nu mai luptă cu zei și cu ființe fantastice, ci cu propriile temeri, slăbiciuni și gânduri. Această luptă cu sine însuși pare să fie mai dificilă decât toate peripețiile lui Ulise.

Ulise cel *nou* nu poate fi considerat un erou, el nu are nimic din măreția și grandoarea personajului lui Homer, am putea chiar spune că este un individ normal, care duce o viață banală, lipsită de strălucire și suspans. El nu constituie un model de viață, tocmai prin faptul că prezintă aspecte din existența majorității oamenilor din epoca modernă. Abordat în acest fel interesant, Ulise ni se înfățișează ca „un prototip” al spiritului modern, unul din stâlpii lui de susținere, precum Hamlet,

Don Quijote, Faust, Doamna Bovary. Prin măștile pe care le schimbă, *cameleonismul* de care dă dovadă, prin complexitatea personalității sale, Ulise este mai aproape de un erou modern decât de unul antic.

Idealul de umanitate, perfecțiunea, din toate punctele de vedere, ale eroului antic Ulise dispar în epoca modernă. Ulise îi spune Ciclopului că se numește *Nimeni*, criticii moderni numindu-l la fel pe Bloom, ambele personaje trec astfel în anonim, „se ascund” în spatele unei identități false. Afirmarea lui Rimbaud: „Je est un autre”, sugerează că cele două personaje pot fi oricine altcineva, idealurile, tentațiile, obstacolele care le au de înfruntat se regăsesc, mai mult sau mai puțin, în fiecare dintre noi. Odiseu și Bloom ajung să fie astfel *exilați* de propria țară, de casă și de familie, pornind într-o călătorie pe oglinda vieții, în voia valurilor, căutându-și neîncetat identitatea. Ei sunt doi străini, diferiți datorită timpului și circumstanțelor în care evoluează fiecare, totuși ceea ce-i apropiere este neputința în fața *destinului*, doi actori pe scena vieții, trebuind să își ducă rolul până la capăt, după cum spunea Rimbaud: „Viața este o farsă pe care o jucăm cu toții”.

Multitudinea de personaje din Odiseea este diversificată, fiind prezente personaje monstruoase, atât masculine cât și feminine, muritoare sau nemuritoare. Felix Buffière vorbește depre cele patru femei care apar în viața lui Ulise. Penelopa, care așteaptă la vatră pe „bărbatul tinereții sale”, Penelopa către care ne călăuzește întregul poem, ca spre punctul final; Nausicaa, a cărei grație și prospețime vor rămâne gravate în memoria lui Ulise; Circe, zeița cu farmece neliniștitoare cu care Ulise este silit să împartă patul, personaj destul de „versatil”, cu o mare capacitate de atracție, descrisă ca „cea de temut”. Nimfa Calypso este nemuritoare, simbolizând știința, ea vrea să îi ofere și lui Ulise nemurirea, el refuzând, întorcându-se la înțeleapta Penelopa.

Scylla este un monstru care a devenit extrem de cunoscut, depășind spațiul antic. Homer o descrie ca fiind de o violență extremă. Cuplul Scylla-Caribda întruchipează ambele fețe ale răului: pe de o parte cel groaznic și vizibil, de care te poți apăra lovindu-l la rândul tău, pe de alta cel fix și previzibil, de care te poți feri la momentul potrivit. Sirenele, alte personaje feminine care ispitesc și seduc, glasurile lor aducându-le sfârșitul celor care cad în mrejele lor. Atena este una dintre cele mai mari divinități ale mitologiei grecești, identificată de romani cu zeița Minerva.

Personaj simbolic, Dedal reprezintă condiția artistului novator al tuturor timpurilor. Stephen Dedalus este un tânăr de douăzeci și doi de ani, care a studiat aproape un an în Paris. S-a întors în Dublin pentru a fi alături de mama sa muribundă, el este personajul cu care se deschide *Ulise*. De-a lungul romanului, avem o imagine clară a lui Bloom și a lui Stephen, deoarece suntem martorii

interacțiunilor acestora cu o multitudine de oameni, toate gândurile lor fiind reflectate în decursul acestor întâlniri. Aproape de-a lungul întregului roman o vedem pe Molly doar prin ochii altor persoane. Majoritatea lucrurilor pe care le aflăm despre ea reies din gândurile lui Bloom și din monologul acesteia. Molly este superficială, dând dovadă de indiferență și incultură. Pentru a obține un decor credibil care să ilustreze realitatea, Joyce aduce în scenă numeroase personaje, care se cunosc mai mult sau mai puțin între ele. În episodul intitulat *Circe* Joyce reunește toate aceste personaje care au apărut de-a lungul romanului. Ele apar, își spun rolul, creând impresia unui dans, a unui cerc concentric, ieșind pe rând în mijloc și reluându-și locul după ce și-au spus replica. Acest dans al lor imită înlănțuirea gândurilor, într-un ritm nebun și greu de urmărit. Multe dintre aceste personaje sunt reale, ele au diferite meserii, făcând astfel parte din toate straturile sociale, Joyce realizând un tablou care combină opinii și culturi diferite, asemenea Turnului Babel.

Capitolul al treilea, *Arta narativă*, prezintă felul în care cei doi autori și-au scris și structurat operele. Compoziția *Odiseei* este de o măiestrie neîntrecută. Homer descrie de fapt o acțiune care se desfășoară pe trei scene: în Olimp, la Ithaca, în locurile unde se află Ulise. Poemul nu înfățișează ordinea cronologică a faptelor, relatarea suferințelor lui Odiseu începe în al zecelea an al rătăcirilor eroului, prin prezentarea unei discuții în sfatul zeilor, în care se hotărăște întoarcerea lui Ulise, pentru ca apoi, printr-o tehnică narativă impresionantă să ne conducă spre palatul lui Ulise din Ithaca, pentru a trece după aceea la Ulise, care se află la nimfa Calypso. Homer folosește numeroase epitete și comparații, pe care le explică în cele mai neașteptate momente, nici un amănunt din trecut nu este uitat. Aceasta este o caracteristică a stilului homeric de a reprezenta „fenomenele perfect rotunjite, palpabile și vizibile în toate părțile lor componente, precis determinate în ceea ce privește relațiile lor spațiale și temporale”, consideră Auerbach. Homer nu lasă nimic ascuns sau neexprimat, personajele sale își dezvăluie fără nici o rezervă simțămintele intime, pasiunile într-o anumită ordine: ceea ce nu spun cu glas tare altora, își mărturisesc în sinea lor, încât cititorul află despre ei totul. Folosirea *elementului retardant* sugerează exigența stilului homeric de a nu lăsa în penumbră sau nefinit nimic din ceea ce s-a amintit odată.

Nimic nu se întâmplă în dezordine în *Odiseea*, totul este logic, faptele relatate sunt legate coerent între ele printr-un număr mare de elemente sintactice, toate bine conturate în ceea ce privește sensul lor și fin nuanțate, delimitează personajele, obiectele și evenimentele între ele, punându-le în același timp în contact fluid și continuu unele cu altele, fără să găsim undeva vreo formă rămasă în

stadiu fragmentar sau luminată doar pe jumătate, ori vreo lacună, vreun hiat sau vreo privire aruncată asupra unor abisuri inexplorate, spunea Auerbach.

Ceea ce nu întâlnim la Homer este descrierea sentimentelor, trăirilor personajelor, viața lor interioară, poemul homeric fiind însă aproape de perfecțiune din punct de vedere lexical și sintactic. Homer creează o imagine a eroilor săi prin antiteză cu lupte și pasiuni, vânători, ospete, primejdii, în viața de zi cu zi, trăind totul intens într-un prezent zugrăvit cu meticulozitate, cititorul fiind fascinat de realismul tablourilor, deși totul este o legendă. Cercul personajelor lui Homer este limitat și static, accentul fiind pus pe descrierea clasei stăpânitoare.

Romanul *Ulise* are ca model de inspirație, de elaborare *Odiseea*, fără a reproduce însă epopeea homerică, păstrând multă vreme denumirile legate de *Odiseea*, renunțând însă, la publicarea în volum, la aceste titluri, pentru a-l lăsa pe cititor să descopere singur relațiile respective. Joyce se bazează pe aluzii, trimiteri, ironii, paralele la personaje, situații, episoade din poemul homeric. Tehnica revelației, care stă la baza artei lui Joyce, ni-l înfățișează preocupat de problema centrală a romancierului secolului al XX-lea, exprimată în alegerea între realism și simbolism. Mulți critici au definit romanul *Ulise* ca fiind o *parodie* inspirată din *Odiseea*. El pune cititorul la o grea încercare, romanul *Ulise* fiind o adevărată enciclopedie, care creează impresia unui carusel ce străbate cultura lumii, în cele mai neașteptate momente apărând o comparație, o aluzie la o operă celebră. Fără notele autorilor, multe dintre aceste „subtilități” ar trece neobservate de către cititor, fiind obișnit prea puțin cu acest fel de lectură. Tehnica lui Joyce înseamnă să „vezi lumea într-un grăunte de nisip”(W. Blake), autorul renunțând la clișeele de limbaj și la canoanele literare. Joyce construiește păpuși care se pun în mișcare prin ele însele, părând însuflețite. Un labirint poate fi considerată și tehnica povestirii acestui roman, (stream of consciousness technique) fluxul gândurilor. Prin procedee narative ca monolog interior, intertextualitate, digresiune, aluzie, asociație Joyce încercă să dezvăluie în roman misterul ascuns al minții umane, felul în care se adună gândurile, ceea ce le provoacă și cum se face legătura, dacă există o conexiune logică între ele. Acest labirint al gândurilor reprezintă secretul fiecărui individ, fiind un spațiu de nepătruns, *Centrul* unei vieți interioare și imposibil de descifrat pentru ceilalți. Modernismul este echivalentul tărâmului pustiu al spiritului, al conștiinței devastate, un spațiu al inconștientului. Discursul din finalul romanului, care îi aparține lui Molly Bloom ilustrează viața interioară, apărând aceleași rupturi și discontinuități ca și la nivelul narativ, o înșiruire de gânduri, izvorâte unele din altele, cu o viteză greu de egalat. La Joyce prezentul, trecutul și viitorul se întrepătrund, coexistând ca un întreg indivizibil. Opera lui Joyce este harta unei călătorii în interiorul limbajului. Joyce folosește

această tehnică cinematografică, ea presupunând flash-back-uri, dialog dramatic, juxtapunerea evenimentelor într-o „tehnică a lipirii”.

În ciuda faptului că cele două opere care au constituit subiectul acestui studiu comparatist sunt despărțite de milenii, mitul lui Ulise reprezintă o sursă continuă de inspirație și deschidere către noi creații originale și inovatoare.

Remitizarea contemporană se datorează funcției mitice care există în orice individ, ceea ce demonstrează permanența mitului, el continuând să constituie model pentru scriitorii contemporani.

Concluzia la care s-a ajuns este că lumea modernă are nevoie de mituri, „ideea veșnicei întoarceri a lucrurilor”, la origine, fiind legată mai ales de ideea de perfecțiune și beatitudine.

BIBLIOGRAFIE

A. BELETRISTICĂ

- Joyce, James, *Ulise*, trad. de M. Ivănescu, Editura Venus, București, 1992, vol.I 400 p., vol. II 435p.
- Joyce, James, *Finnegan's wake*, Penguin Books, London, 2000.
- Joyce, James, *Oamenii din Dublin*, trad. Frida Papadache, Editura pentru Literatură Universală, București, 1996.
- Joyce, James, *Portret al artistului în tinerețe*, trad. Frida Papadache, Editura Univers, București, 1987.
- Homer, *Odiseea*, trad. George Murnu, Editura Univers, București, 1971.
- Homer, *Iliada*, Traducere în metrul original de George Murnu. Îngrijirea ediției, studiu introductiv, note și glosar de Liviu Franga. Editura Univers, București, 1985.
- Alighieri, Dante, *Divina Comedie*, traducere în versuri de Ion A. Țundrea, prefață de N. Iorga, Editura Medicală, București, 1999.
- Baudelaire, Charles, *Florile răului și alte poeme*, Așezate în limba română de Radu Cârneli, Prefața Mihai Cimpoi, Editura Hyperion, Chișinău, 1991.
- Borges, Jorge Luis, *Cartea de nisip*, Traducere de Cristina Hăulică, Editura Univers, București, 1983.
- Bulgakov, Mihail, *Maestrul și Margareta*, Editura Univers, 1970.
- Eco, Umberto, *Pendulul lui Foucault*, Traducere de Ștefania Mincu și Marin Mincu, Postfață de Marin Mincu, Editura Pontica, Constanța, 1991.
- Eliade, Mircea, Eseuri. *Mitul eternei reînțarceri. Mituri, vise, mistere*, Traducere de Maria Ivănescu și Cezar Ivănescu, București, Editura Științifică, 1991.
- Eliade, Mircea, *India. Noaptea la Serampore. Secretul doctorului Honigberger*, Prefață de Eugen Ciurtin, Editura Cartex, București, 2004.
- Eliade, Mircea, *Integrala prozei fantastice*, Ediție și postfață de Eugen Simion, Iași, Editura Moldova, 1994.
- Eliade, Mircea, *Jurnal*, București, Editura Humanitas, 1993.
- Eliade, Mircea, *Noaptea de Sânziene*. Prefață de Dumitru Micu, București, Editura Minerva, 1991.
- Eliade, Mircea, *Nouăsprezece trandafiri*, București, Editura Românul, 1991.
- Eminescu, Mihai, *Poezii, Scrisoarea I*, Editura de Stat pentru literatură și Artă, București, 1957.

Hesiod, *Teogonia, Orfeu, Poeme*, Tălmăcire, prefață, prezentări și note de Ion Acsan, Editura Minerva, București, 1987.

Kazantzakis, Nikos, *Hristos răstignit a doua oară*, Editura pentru literatură, 1968.

Lucretius, *Despre natura lucrurilor*, Editura Minerva, București, 1978

Musil, Robert, *Omul fără însușiri*, Editura Univers, trad. de M. Ivănescu, București, 1995.

Ovidiu, *Metamorfozele*, Editura științifică, București, 1959.

Sarraute, Nathalie, *Le Planétarium*, Gallimard, 1959.

B. BIBLIOGRAFIE CRITICĂ

Albérès, Raymond-Michel, *Istoria romanului modern*, în românește de Leonid Dimov, prefața de Nicolae Balotă, București, Editura pentru Literatură Universală, 1968.

Albérès, Raymond-Michel, *L'Aventure intellectuelle au XXe siècle. Panorama des littératures européennes*, Paris, Éd. Albin Michel, 1959.

Albérès, Raymond- Michel, *Métamorphoses du roman*, Editions Albin Michel, Paris, 1972.

Albouy, Pierre, *Mythes et mythologies dans la littérature française*, Ed. CNRS, Paris, 1969

Albouy, Pierre, *Mythes et mythologie dans la littérature française*, Paris, Éd. Armand Colin, 1969.

Andriescu, Cornelia, *Robert Musil și romanul modern*, Iași, 1982.

Aristotel, *Poetica*, Editura Academiei, București, 1965.

Auerbach, Erich, *Mimesis, Reprezentarea realității în literatura occidentală*, Polirom, Iași, 2000, trad. I. Negoïtescu (Cicatricea lui Ulise pp.7-26).

Bachelard, Gaston, *Aerul și visele*, Editura Univers, București, 1999.

Bahtin, Mihail, *Probleme de literatură și estetică*, București, Editura Univers, 1982.

Bahtin, Mihail, *Problemele poeziei lui Dostoievski*, Editura Univers, București, 1970.

Bala, Paul și Chețan, Octavian, *Mitul creștin*, Editura Enciclopedică Română, București, 1972.

Balaci, Anca, *Mic dicționar de mitologie greacă și romană*, Editura Mondero, București, 1992.

Balotă, Nicolae, *De la Homer la Joyce*, Editura Ideea Europeană, București, 2007.

Barthes, Roland, *L'empire des signes*, Éd. du Seuil, Paris, 1970.

Barthes, Roland, *Mythologies*, Éd. du Seuil, Paris, 1957.

Barthes, Roland, *The Death of the Author*, în *Image, Music, Text*, New York: Farrar, 1977.

Barnay, Sylvie, *Spiritualități și religii*, France Loisirs, 2004.

- Benoist, Luc, *Semne, simboluri și mituri*, Traducere de Smaranda Bădiliță, Editura Humanitas, București, 1995.
- Biciușcă, Florin, *Centrul lumii locuite*, Paideea, București, 2000.
- Blaa, Lucian, *Trilogia culturii*, Editura pentru Literatură Universală, București, 1969.
- Blanchot, Maurice, *Spațiul literar*, Editura Univers, București 1960.
- Bloom, Harold, *Canonul occidental. Cărțile și școala epocilor*, Editura Univers, București, 1998.
- Bloom, Harold, *The Anxiety of Influence*, Oxford University Press, New York, 1973.
- Boia, Lucian, *Pentru o istorie a imaginarului*, Editura Humanitas, București, 2000.
- Boileau, Nicolas, *Satires I-VI et VIII-IX (1666-1668) – Traité du sublime de Longin (1674) – L'Art poétique (1674)*.
- Bonnard, André, *Civilizația greacă*, Editura Științifică, București, 1967.
- Booth, Wayne C., *Retorica romanului*, Editura Univers, București, 1976.
- Boyancé, Pierre de, *Le Culte des Muses chez les philosophes grecs*, Éd. Boccard, Paris, 1937.
- Bowen, Zack, *Musical Allusions in the Works of James Joyce. Early Poetry Through Ulysses*, State University of New York Press, Albany, 1974.
- Buffière, Felix, *Miturile lui Homer și gândirea greacă*, Editura Univers, București, 1987.
- Callois, Roger, *Abordări ale imaginarului*, Editura Nemira, București, 2001.
- Caillois, Roger, *L'Homme et le Sacré (1939)*, Éd. Folio, Paris, 1985.
- Caillois, Roger, *Le Mythe et l'Homme*, Éd. Gallimard, Paris, 1938.
- Caillois, Roger, *Eseuri despre imaginație. În românește de Viorel Grecu. Prefață de Paul Cornea*, București, Editura Univers, 1975.
- Caillois, Roger, *În inima fantasticului. În românește de Iulia Soare. Un cuvânt introductiv de Edgar Papu*, București, Editura Meridiane, 1971.
- Callois, Roger, *Omul și sacrul*, Editura Nemira, București, 1997.
- Campbell, Joseph, Bill Moyers, *The Power of Myth*, New York, 1991.
- Călin, Vera, *Romantismul*, Editura Univers, București, 1970.
- Călinescu, Matei, *Cinci fețe ale modernității*, Ed. a II-a, Editura Univers, București, 1995.
- Călinescu, Matei, *Cinci fețe ale modernității, Ediția a II-a revăzută și adăugită*, Editura Polirom, 2005.
- Cărtărescu, Mircea, *Postmodernismul românesc*, (note de lectură), Humanitas, București, 1999.
- Charles Perrault, *Le siècle de Louis le Grand*, 1687.
- Chevalier, Jean, Gheerbrant, Alain, *Dicționar de simboluri (3 vol.)*, Editura Artemis, București, 1994.

Chevalier, Jean et Gheerbrandt, Alain, *Dictionnaire des symboles*, Éd. Laffont-Jupiter, Paris, 1982.

Cisek, Eugen, *Istoria literaturii latine*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1964.

Coman, Mihai, *Izvoare mitice*, Editura Cartea Românească, București, 1980.

Constant, Benjamin, *Adolphe*, trad. de Tudor Teodorescu- Braniște, Editura pentru Literatură Universală, 1964.

Crohmălniceanu, Ov. S., *Literatura între cele două războaie mondiale*, București, 1972.

Culianu, Petru, Ioan, *Călătorii în lumea de dincolo*, Editura Nemira, București, 1994.

Culianu, Petru, Ioan, *Mircea Eliade*, Editura Nemira, București, 1998.

De Rougemont, Denis, *L'Amour et L'Occident*, Éd. José Corti, Paris, 1991.

Décote, Georges (et al.), *Itinéraires littéraires, Le XXe siècle (Tome I)*, Éd. Hatier, Paris, 1991.

Derrida, Jacques, *L'Écriture et la différence*, (cap. *La structure, le signe, le jeu*), Éd. Nathan, Paris, 1967.

Dicționarul Explicativ al Limbii Române, Ediția a II-a, Univers Enciclopedic, București, 1996.

Dicționar de filosofie, Editura Politică, București, p. 72.

Dicționar de mitologie greacă și romană, Pierre Grimal, Editura Saeculum, 2007.

Dodds, Eric-Robertson, *The Greeks and the Irrational, vol.V (1959)*, Los Angeles, Berkley, University of California Press, 1989.

Dodds, Eric-Robertson, *Grecii și Iraționalul*, Ediția a doua, Traducere de Catrinel Pleșu, Prefață de Petru Creția, Polirom, Iași, 1998.

Domenach, Jean-Marie, *Întoarcerea tragicului*, Traducere din limba franceză de Alexandru Baci, Cuvânt înainte de Grigore Banu, Editura Meridiane, București, 1995.

Drimba, Ovidiu, *Istoria culturii și civilizației*, (vol. I), Editura științifică și enciclopedică, București, 1984.

Durand, Gilbert, *Figuri mitice și chipuri ale operei*, Editura Nemira, București, 1998.

Durand, Gilbert, *Structuri antropologice ale imaginarului*, Editura Univers, București, 1977.

Eco, Umberto, *Opera deschisă (1963)*, Editura pentru Literatură Universală, București, 1969.

Eliade, Mircea, *Arta de a muri*, Editura Moldova, Iași, 1993.

Eliade, Mircea, *Aspecte ale mitului*, Editura Univers, București, 1978.

Eliade, Mircea, *Le Chamanisme et les techniques archaïques de l'extase*, Nizet, Paris, 1951.

Eliade, Mircea, *De la Zamolxis la Gengis-Khan (1970)*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1980.

Eliade, Mircea, *Drumul spre centru*, Antologie alcătuită de Gabriel Liiceanu și Andrei Pleșu, București, Editura Univers, 1991.

Eliade, Mircea, *Imagini și simboluri*, trad. Alexandra Beldescu, Editura Humanitas, București, 1980.

Eliade, Mircea, *Istoria credințelor și ideilor religioase*, Univers Enciclopedic, Editura Științifică, București, 1999.

Eliade, Mircea, *Mituri, Vise și Mistere*, Traducere de Maria Ivănescu și Cezar Ivănescu, Editura Univers Enciclopedic, București, 1998.

Eliade, Mircea, *Încercarea labirintului* (trad. Doina Cornea), Cluj-Napoca, 1990.

Eliade, Mircea, *La Nostalgie des origines (1970)*, Gallimard, Paris, 1971.

Eliade, Mircea, *Le Sacré et le Profane (1957)*, Éd. Gallimard, Paris, 1965.

Eliade, Mircea, *Naissances mystiques*, Gallimard, Paris, 1959.

Eliade, Mircea, *Sacrul și profanul*, Editura Humanitas, 1995.

Eliade, Mircea, *Traité d'Histoire des Religions (1949)*, Paris, Payot, 1975.

Ellman, Richard, *James Joyce*, Oxford University Press, 1959.

Enciclopedia civilizației grecești, Editura Meridiane, București, 1970.

Essays and Interviews by Michel Foucault, Ithaca, NY: Cornell University Press, 1977.

Evseev, Ivan, *Enciclopedia semnelor și simbolurilor culturale*, Editura Amarcord, Timișoara, 1999.

Fabre, Jean, *Le Miroir de Sorcière. Essay sur la littérature fantastique*, Paris, Librairie Jose Corti, 1992.

Faguet, Émile, *Drame antique, Drame moderne*, Éd. Nathan, Paris, 1978.

Febvre, Lucien, *Amour sacré, Amour profane*, Éd. Gallimard, Coll.«Idées», Paris, 1979.

Florian, Radu, *Metamorfoza culturii în secolul al XX-lea*, București, 1988.

Foucault, Michel, *Ordinea discursului. Un discurs despre discurs*, Editura Eurosong & Book, București, 1998.

Frazer, James, George, *Creanga de aur*, vol.1-5, Editura pentru literatură, București, 1980.

Frye, Northrop, *Anatomia criticii*, (1957), Editura Univers, București, 1972.

Frye, Northrop, capitolul *Myth, Fiction and Displacement*, în volumul *Fables of Identity. Studies in Mythology*, Harcourt, Brace & World, New York, Burlingame 1963.

- Frye, Northrop, *The Secular scripture. A Study of the Structure of Romance*, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, 1976.
- Genette, Gérard, *La Littérature au second degré*, Éd. du Seuil, Paris, 1983.
- Genette, Gérard, *Palimpsestes ou la littérature au second degré*, Ed. du Seuil, Paris, 1982.
- Gifford, Don, în colaborare cu Seidman Robert, *Notes for Joyce. An annotation of James Joyce's Ulysses*, New York, E. P. Dutton, 1974.
- Gilbert, Stuart, *James Joyce's Ulysses: A study*, Faber and Faber, 1930.
- Gilles, Phillipe, *De la teorii la analize*, traducere Elena Popoiu, Institutul European, 1996.
- Girard, René, *Violența și sacrul*. Traducere de Mona Antohi, Editura Nemira, București, 1995.
- Grigorescu, Dan, *Realitate, mit, simbol: un portret al lui James Joyce*, Editura Univers, București, 1984.
- Grigorescu, Dan, *Aventura imaginii*, Editura Meridiane, București, 1982.
- Gusdorf, Georges, *Mit și metafizică*, Editura Amarcord, Timișoara, 1996.
- Habermas, Jürgen, *Discursul filosofic al modernității*, All, București, 2000.
- Hamburger, Kate, *De Sophocle à Sartre*, Éd. Gallimard, Paris, 1961.
- Hazard, Paul, *Criza conștiinței europene (1935)*, Editura Univers, București, 1973.
- Heidegger, Martin, *Timp și Ființă*. Traducere de Dorin Tulinca și Mircea Arman, Editura Jurnalul Literar, București, 1995.
- Highet, Gilbert, *The Classical Tradition, Greek and Roman. Influences on Western Literature*, Oxford University Press, London, 1959.
- Huizinga, Johan, *Homo ludens (1938)*, Editura Humanitas, București, 1998.
- Ilovici, Mihail, *Negativismul tinerei generații*, Editura Gruparea Intelectuală, Litere, Pitești, 1934.
- Istoria literaturii franceze de la începuturi și până în zilele noastre*, Fénelon, *Întoarcerea lui Telemach*, Editura Științifică, București, 1970.
- Jauss, Hans-Robert, *Experiență estetică și hermeneutică literară*, Editura Univers, București, 1987.
- Jordan, Michael, *Din miturile lumii*. Traducere din engleză de Walter Fotescu, Editura Humanitas, București, 2002.
- Joyce, James, *Configuration Critique* (colecție de studii, două volume, întocmite sub direcția lui Joseph Prescott, publicată în limba franceză sub îngrijirea lui Michel Minard), Lettres Nouvelles, Paris, 1959.
- Jung, Carl Gustav, *Psychologie et Religion*, Éd. Folio Essais, Paris, 1939

- Jung, C.G., Opere Complete vol.1, *Arhetipurile și inconștientul colectiv*, Editura Trei, traducere de Dana Verescu și Vasile Dem. Zamfirescu, București, 2003
- Jung, C.G., *Amintiri, Vise, Reflecții*, Editura Humanitas. Traducere Daniela Ștefănescu, București, 2001.
- Jung, C.G., Opere Complete vol.1, în *Despre Psihologia Arhetipului Infans*, București, 2003.
- Jung, C.G., Opere Complete vol.17, *Dezvoltarea personalității*, Editura Trei. Traducere de Viorica Nișcov, București, 2006.
- Kahn, Bonnie Menes *Cosmopolitan Culture, The Gilt-Edged Dream of a Tolerant City*, Simon and Schuster, New York, 1987.
- Kernbach, Victor, *Miturile esențiale*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1978.
- Kernbach, Victor, *Dicționar de mitologie generală*, Editura Științifică și Enciclopedică, 1989.
- Kristeva, Julia, *Étrangers à nous-mêmes*, Éd. Folio Essais, Paris, 1983.
- Kun, N., A., *Legende și miturile Greciei Antice*, Editura Lider, București, 2003.
- Lăzărescu, George, *Dicționar de mitologie*, Casa Editorială Odeon, București, 1992.
- Lévi-Strauss, Claude, *Structural Anthropology. The Structural Study of Myth*, 1965.
- Lévi-Strauss, Claude, *Anthropologie structurale*, Éd. Plon, Paris, 1958.
- Lévi-Strauss, Claude, *Le Totémisme aujourd'hui*, Éd. Plon, Paris, 1969.
- Lévi-Strauss, Claude, *Mythologiques*, Éd. Payot, Paris, 1971.
- Lévinas, E., *Moartea și timpul*. Traducere de Anca Măniuțiu, Biblioteca Apostrof, Cluj-Napoca, 1996.
- Lo Bue, Salvatore, *La Fisiologia del Mito*, Ed. Nuova Italia, Milano, 1998.
- Luppe, De Robert, *Classiques du 20e siècle Editions Universitaires*, 115, rue de Cherche Midi, Paris 6, 1959.
- Lytard, Jean-François, *The Postmodern Condition. A Report on Knowledge*, (trad. în engl. De Geoff Bennington și Brian Massumi. Prefață de Frederic Jameson), Duke University Press, Durham, 1991.
- Magheru, Paul, *Tratat de literatură universală și comparată, vol. I, Antichitatea*, Editura Universității din Oradea, 2001.
- Malraux, André, *Les voix du silence*, La Galerie de la Pléiade, N.R.F., Gallimard, Paris, 1951.
- Manolescu, Nicolae, *Arca lui Noe*, Eseu despre romanul românesc, vol. I-III, Ed. Minerva, București, 1981.
- Marinescu, Himu, M. și A. Piatkowski, *Istoria literaturii eline*, București, 1972.
- Mănescu, Clio, *Mitul antic elen și dramaturgia contemporană*, Editura Univers, București, 1977.

Marino, Adrian, *Comparatism și Teoria literaturii*, (1988), Ed. Polirom, (seria Collegium – Litere), Iași, 1998.

Marino, Adrian, *Hermeneutica ideii de literatură*, Editura Dacia, Cluj Napoca, 1987.

Marino, Adrian, *Hermeneutica lui Mircea Eliade*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1980.

Marino, Adrian, *Modern, Modernism, Modernitate*, Editura Univers, București, 1969.

Marthe, Robert, *Romanul începuturilor și începuturile romanului*, București, 1983.

Meslin, Michel, *Știința religiilor*, Editura Humanitas, București, 1993.

Munteanu, Romul, *Farsa tragică*, Editura didactică și pedagogică, București, 1976.

Nicoară, Simona *Națiunea modernă. Mituri, simboluri, ideologii*, Editura Accent, Cluj, 2002

Nietzsche, Friedrich, *Așa grăit-a Zarathustra. O carte pentru toți și nici unul*, traducere de Ștefan Aug. Doinaș, Editura Humanitas, București, 1994.

O'Brien, Darcy, *The Conscience of James Joyce*, Princetown University Press, 1968.

Pageaux, Daniel-Henri, *Literatură generală și comparată*, Editura Polirom, Iași, 2000.

Petrescu, Liviu, *Poetica postmodernismului*, (1992), Ed. Paralela 45, seria Deschideri, Pitești, 1998.

Gilles Philippe, *Romanul. De la teorii la analize*, traducere de Elena Popoiu, Institutul European, Iași, 1996.

Pippidi, D. M., *Introducere în Iliada. Locul Odiseei în epica greacă*, în vol. *Variații pe teme clasice*, București, 1981

Poulet, Georges, *Entre moi et moi*, Éd. Folio Essais, Paris, 1990.

Poulet, Georges, *Études sur le temps humain*, Éd. Plon, Paris, 1956.

Poulet, Georges, *Les Métamorphoses du cercle*, Éd. Folio Essais, Paris, 1988.

Pound/Joyce, *The Letters of Ezra Pound to James Joyce with Pound's Essays on Joyce*, editată, cu comentarii, de Forrest Read, Faber and Faber, Londra, 1968.

Ricoeur, Paul, *Memoria, istoria, uitarea*, Ed. Amarcord, Timișoara, 2001.

Rhode, Erwin, *Psyché. Le Culte de l'âme chez les Grecs et leur croyance en l'immortalité*, (tome X) (1952), Éd. Payot, Paris, 1953.

Ricardou, Jean, *Noi probleme ale romanului*, București, 1988.

Read, Herbert, *Originile formei în artă*, Editura Univers, București, 1971.

Rusti, Doina, *Dictionar de simboluri în opera lui Mircea Eliade*, Editura Univers Enciclopedic, 2002.

Siedel, Michael, *James Joyce: A short Introduction*, Blackwell Publishing, Oxford, UK, 2002.

Simion, Eugen, *Sfidarea retoricii*, Cartea Românească, Bucuresti, 1985.

Starobinski, Jean, *Emblemele rațiunii*, Editura Meridiane, București, 1990.

Starobinski, Jean, *Relația critică* (partea a treia), Editura Univers, (trad. Alexandru George), București, 1974.

Steiner, George, *After Babel. (Aspects of Language and Translation)*, Oxford University Press, London, 1975.

Streinu, Vladimir, *Studii de literatură universală*, Editura Univers, București, 1973.

Surer, Paul, *Teatrul francez contemporan*, Editura pentru Literatură Universală, București, 1968.

Tacciu, Elena, *Mitologie romantică*, Editura Cartea Românească, București, 1973.

Tadié, Jean-Yves, *Le roman au XXe siècle*, Paris: Belford, 1990.

Ursache, Petru, *Camera Sambô-Introducere în opera lui Mircea Eliade*, Editura Coresi, București, 1993.

Vattimo, Gianni, *Subiectul și masca. Nietzsche și problema eliberării*, Ed. Pontica, Constanța, 2001.

Vernant, Jean-Pierre, *Mit și gândire în Grecia Antică*, Traducere de Zoe Petre și Andrei Niculescu, Cuvânt Înainte de Zoe Petre, Editura Meridiane, București, 1955.

Vernant, Jean-Paul, *Mit și religie în Grecia antică*, Traducere de Florica Bechet și Dan Stanciu, Cuvânt înainte de Zoe Petre, Editura Meridiane, București, 1994.

Wellek & Warren, *Teoria literaturii*, Editura pentru Literatură Universală, București, 1967.

Wunenburger, Jean Jacques, *Filozofia imaginii*, Iași, Editura Polirom, traducere de Muguraș Constantinescu, ediție îngrijită și postfață de Sorin Alexandrescu, București, 2004.

Wunenburger, Jean-Jacques, *Viața imaginilor*, în românește de Ionel Bucșe, Editura Cartimpex, Cluj Napoca, 1998.